

Warszawa, 27. 07. 2015 r.

Prof. zw. dr hab. Aldon Zalewski
Instytut Ekonomiki Rolnictwa
i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy

R e c e n z j a
rozprawy doktorskiej mgr Adama Grodeckiego
nt. "Udział funduszy unijnych w modernizacji polskiego rolnictwa"

przygotowany pod opieką prof. nadzwyczajnego dr hab. Kazimierza Olesiaka
w Akademii Finansów i Biznesu Vistula z siedzibą w Warszawie, ul. Stokłosa 3
o nadanie stopnia naukowego w dziedzinie nauk ekonomicznych, dyscyplinie ekonomia

Przedmiotem recenzji jest ocena pracy, która ma dać odpowiedź, czy rozprawa spełnia wymagania określone w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, Nr 65, poz. 595 z późn. zmianami). Recenzję przygotowano z uwzględnieniem Ustawy.

Recenzja obejmuje:

1. Uzasadnienie podjęcia tematu badawczego,
2. Strukturę rozprawy, materiał empiryczny, metody badawcze,
3. Zawartość merytoryczną pracy,
4. Formalną stronę pracy,
5. Ocenę rozprawy,
6. Konkluzję, czyli wniosek końcowy.

Ad. 1. Uzasadnienie pojęcia tematu badawczego.

Rozprawa doktorska mgr Adama Grodeckiego dotyczy bardzo aktualnej i ważnej historycznie problematyki społeczno-ekonomicznej, jaką jest wpływ członkostwa Polski w Unii Europejskiej na system i wysokość finansowania w zacofanym polskim rolnictwie i efekty jego rozwoju od 2004 r. do chwili obecnej w naszym kraju.

Zakres tematyczny rozprawy jest bardzo szeroki, a rolnictwo i przemysł żywnościowy stały się największymi, w porównaniu do innych działów gospodarki narodowej, beneficjentami funduszy unijnych i bardzo dobrze je wykorzystywały oraz w dalszym ciągu optymalnie je wykorzystują, w tym przez około 1,5 mln rolników i tysiące zakładów przetwórstwa żywności.

Ad. 2. Struktura rozprawy, materiał empiryczny, metody badawcze.

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, oceny przyjętych priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2013 oraz na lata 2014-2020, a także wniosków, bardzo bogatej literatury przedmiotu obejmującej 198 pozycji (książki, artykuły, różne opracowania, roczniki statystyczne, 30 wykresów, 43 tabele i 2 mapy).

We wstępie Doktorant uzasadnił wybór problematyki badawczej dysertacji, sformułował cel główny i cele częściowe, a także hipotezę badawczą.

Część wstępna bardzo dobrze spełnia rolę wprowadzenia do treści pracy.

Poprawnie sformułowany cel główny i cele częściowe tym samym spowodowały, że tok analizy jest przejrzysty, a interpretacja wyników dogłębna, dostarczająca podstaw do formułowania wniosków.

Ad. 3. Zawartość merytoryczna pracy.

Doktorant wykazał się nie tylko doskonałą literaturą przedmiotu, ale również bogatym materiałem zawartym w pracy i dogłębnym rozumieniem zagadnień wynikających z jego doświadczenia zawodowego ze względu na dostęp do źródłowych materiałów empirycznych z racji pełnienia funkcji Koordynatora Zespołu w Departamencie Zarządzania Należnościami Funduszy Europejskich dla Polski w ARiMR. Stąd też w zawartości pracy znajdują się 43 tabele, które prezentują zachodzące procesy zarówno między pierwszym okresem lat 2004-2013, a drugim 2014-2020, co daje wszechstronny obraz wpływu poszczególnych zagadnień na objętość całości pracy liczący 231 stron. Bez uszczerbku dla jej jakości a z korzyścią dla jej objętości można by zrezygnować poza częścią tabelaryczną ze zbyt obszernych interpretacji wybranych zagadnień.

W rozdziale pierwszym zaprezentowana jest koncepcja Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w latach 2007-2013, która w znacznym stopniu miała charakter eksperymentalny, a mimo to wykorzystano znacznie większe środki unijne dla Polski niż początkowo mieliśmy otrzymać. W konsekwencji w pierwszym okresie integracji Polska stała się jednym z największych beneficjentów wśród krajów UE.

Podstawowe cele Wspólnej Polityki Rolnej zostały sfinansowane w dwóch filarach.

W pierwszym filarze WPR finansowany był i jest system dopłat bezpośrednich, głównie w postaci dopłat do powierzchni upraw.

W drugim filarze finansowano gospodarowanie na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach. ONW stanowią dopłaty wyrównawcze dla utrzymania żywotności

obszarów wiejskich w trudnych warunkach i zapobieganiu wyludniania się ludności w trudnych warunkach naturalnych. Szczegółowe zadania w filarach rozpisano zaś na 6 osi zadaniowych.

Rozdział drugi zawiera osiągnięcia, jakie zostały dokonane w latach 2004-2013. Wśród tych osiągnięć należy podkreślić istotny wzrost świadomości ludności rolniczej i wiejskiej na problemy procesów ekologicznych i ochrony środowiska oraz zainteresowanie agroturystyką.

Bardzo poprawnie zostały scharakteryzowane programy dostosowawcze PHARE i SAPARD, które przyniosły znaczne i wymierne efekty w modernizacji zakładów przemysłu spożywczego, co przy niższych kosztach produkcji polskich towarów żywnościowych w Europie wpłynęło na ekspansywny eksport konkurencyjny z Polski do około 0,5 mld konsumentów w Unii Europejskiej przy wysokiej jakości i wartościach sensorycznych żywności w całej Europie.

W latach 2004-2013 w sumie polskie rolnictwo uzyskało około 30 mld euro różnych instrumentów wsparcia WPR.

W efekcie w rolnictwie polskim nastąpiła istotna substytucja pracy kapitałem, co wpłynęło bezpośrednio na znaczny odpływ ludności wiejskiej do innych działów gospodarki narodowej.

Podobnie w wyniku zachodzących zmian techniczno-mechanizacyjnych znacznie uległa zmniejszeniu liczba gospodarstw w grupie od 2-5 ha UR o około 30%, a nastąpiło powiększenie gospodarstw o obszarze 50 ha i więcej.

Pozytywne zmiany nastąpiły w produkcji zwierzęcej głównie w chowie i eksporcie drobiu. Polska stała się konkurencyjnym producentem na rynku europejskim i światowym.

Podobnie wzrosła wydajność mleczna krów i zbliżyła się do średnich wydajności w Europie. Dzięki środkom finansowym z UE w rolnictwie polskim nastąpiła powtórna rewolucja mechanizacyjna nie tylko wyposażenia w kombajny i prasy zbierające, ciągniki różnej mocy, ale na przestrzeni 10 lat najbardziej wzrosło wyposażenie w urządzenia do czynności pracochłonnych i uciążliwych prac, jak: opryskiwacze sadownicze, rozsiewacze wapna i nawozów oraz rozrzutników obornika, prasy zbierające, przyczepy samowładowcze i samozaładowacze, szczególnie w gospodarstwach o obszarze 20-50 ha i więcej.

Bardzo pozytywnie został oceniony rozwój infrastruktury technicznej w obszarach wiejskich w zakresie budowy dróg, kanalizacji, wodociągów, gazyfikacji, telefonizacji, dostępu do internetu.

Budowa nowoczesnej infrastruktury zwiększa atrakcyjność inwestycyjną, mieszkaniową i warunków życia w obszarach wiejskich oraz wpływa na dynamikę wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

W rozdziale trzecim Doktorant ocenia, że WPR dokonała wielu zmian pod względem przyrodniczym, przemysłowym, ekonomicznym, mentalnym i społecznym. Mimo jednak kolosalnego postępu nie wszystkie problemy ekonomiczne i socjalne ludności wiejskiej zostały całkowicie rozwiązane. Jak chociażby wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, co wynika z różnic między obszarami wiejskimi i miastem. Jedną z tych różnic w strukturze bezrobocia, a szczególnie w obszarach wiejskich związanych z procesem bezrobocia utajonego jest niski poziom szkolnictwa, od przedszkola począwszy.

Duże bezrobocie w latach 2000-2010 związane było z wyżym demograficznym wynikającym z cykli lat powojennych, co w pierwszej dekadzie XXI wieku dało ponad 0,5 mln osób przekraczających 18 rok życia. Najwyższym współczynnikiem bezrobocia charakteryzowały się woj. podkarpackie - 62,8%, świętokrzyskie - 55,4%, lubelskie - 54,9% i małopolskie - 54,6%.

Przy okazji oceny bezrobocia Doktorant powinien bardziej krytycznie ocenić szkolnictwo wiejskie począwszy od szczebli najniższych po absolwentów szkół wyższych. Wprawdzie podkreśla niższy poziom szkół wiejskich, co wynika z niższych kwalifikacji nauczycieli oraz gorszej oferty edukacyjnej szkolnictwa ponadgimnazjalnego.

W następnym okresie lat 2014-2020 należy wśród zmian w mentalności wiejskiej przyjąć znacznie bardziej aktywne i zasadne zadania podejścia do aktywizacji wykształcenia w obszarach wiejskich jako kapitału wiedzy poprzez aktywne finansowanie, jeśli poziom wykształcenia i jego zasób będziemy w dalszym ciągu uważać za kapitał najbardziej mnożnikowy. Natomiast nie podzielam opinii, że wzrost współczynnika przedszkolaków wynosi w obszarach wiejskich 62% (s. 252), a odnosi się on do danych ogólnopolskich.

Podobnie nie zachwyca liczba 118 absolwentów szkół wyższych na 10 tys. ludności wiejskiej, co stanowi zaledwie około 1,2%, podczas gdy w wielu krajach UE na obszarach wiejskich wynosi on niemal 30%.

Nagannym jest utrzymywanie się syndromu zapóźnień m.in. w szkolnictwie m.in. w 5 województwach północno-wschodnich, nazywanych "Ścianą Wschodnią". W przeszłości lokalnie w obszarach wiejskich stosowane były praktyki ograniczania przez gminne władze samorządowe środków finansowanych na szkolnictwo podstawowe na rzecz innych zadań. Dlatego w wielu obszarach wiejskich brak odpowiednich miejsc w żłóbkach i przedszkolach, brak placówek opiekuńczych oraz odpowiedniego dostępu do służby zdrowia. Dlatego też w

większym zakresie w przyszłym programie należy rozwiązywać problemy newralgiczne i stosować wyższe finansowanie z Czwartej Osi LEADER na zwiększenie finansów i niwelować procesy negatywne oraz zwiększać możliwości środków finansowych i wykorzystywać je zgodnie z lokalnymi potrzebami i ich waloryzacją.

Rozdział czwarty zawiera podstawowe priorytety PROW w latach 2014-2020, na które przeznaczono 37,2 mld euro, w tym na dopłaty bezpośrednie przeznaczono 23,7 mld euro, a 13,5 mld euro na realizację PROW. Strategia nowego programu zawiera pięć priorytetowych celów dla działań w rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie do 2020 r. i należą do nich:

1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich.
3. Bezpieczeństwo żywnościowe.
4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego.
5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Priorytety ujęte we wspólnej polityce rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020 są ujęte w sześciu zadaniach priorytetowych zawarte we wspólnej polityce rozwoju obszarów wiejskich w projekcie PROW 2014-2020 i są nimi:

1. Ułatwienia transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich,
2. Poprawa konkurencyjności wszystkich sektorów rolnictwa i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych,
3. Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie,
4. Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa,
5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmiany w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym,
6. Zwiększenie zaangażowania społecznego, ograniczenie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Ad. 4. Formalna strona pracy

A. Przedstawiona do recenzji praca doktorska nie zawiera streszczenia w języku angielskim. Zgodnie z Art. 13 punkt 6 ustawy o stopniach i tytule naukowym.

B. Pod względem formalnym i stylistycznym praca jest napisana poprawnie i czyta się ją z przyjemnością. Błędy terminologiczne i techniczne są stosunkowo drobne i nieliczne.

C. Autor wykazał się w pracy wysokim poziomem wiedzy ekonomicznej, umiejętnością wykorzystania różnych metod badawczych i zdolnością rozwiązywania ważnego problemu badawczego. Rozprawa mgr Adama Grodeckiego stanowi wartościowy efekt badawczy wzbogacający wiedzę zarówno w odniesieniu do procesów integracji europejskiej, jak i transformacji systemowej w Polsce.

D. Uważam, że zasługuje ona na opublikowanie, gdyż Doktorant wykazał się wiedzą teoretyczną, sformułował problem badawczy i dokonał badań empirycznych i weryfikacji wyników. Z tego powodu dobrze byłoby zmniejszyć pracę do przyjętych przepisami objętości i nie przekraczać 30 wierszy tekstu na stronie. Wymaga to jednak staranniejszego przygotowania redakcyjnego tekstu z pominięciem fragmentów zbędnych. Postuluję wyeliminować z pracy zbyt szerokie rozważania teoretyczne o rolnictwie zrównoważonym (s. 17) oraz wielofunkcyjnym i ekologicznym (od s. 175 do 190).

Ad. 5. Ocena rozprawy

Przedstawiona do recenzji praca zasługuje na bardzo wysoką ocenę merytoryczną. Mgr Adam Grodecki wykazał się wysokim poziomem wiedzy ekonomicznej, umiejętnością wykorzystania różnych metod badawczych i zdolnością rozwiązywania ważnego problemu badawczego.

Zaprezentowana rozprawa stanowi bardzo wartościowy efekt badawczy wzbogacający wiedzę zarówno w odniesieniu do procesów integracji europejskiej, jak i transformacji systemowej w Polsce. Problematyka dysertacji jest tym bardziej inspirująca ze względu na zadania stojące do wykonania w Polsce w latach do 2020 r. z wykorzystaniem różniczkowych procesów z dotychczasowych doświadczeń skrupulatnie odnotowanych faktów zgromadzonych w licznych tabelach obydwóch okresów. Stąd też recenzowana rozprawa jest osiągnięciem wysoce twórczym.

Ad. 6. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę, że rozprawa spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim, wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Prof. zw. dr hab.
nauk ekonomicznych

Aldon Zalewski